

МИГРАНТСКА КРИЗА КАО БЕЗБЕДНОСНА ПРЕТЊА

Прегледни
рад

DOI: 10.7251/BPG1603085N

УДК: 341.43:305-054.73(497.11)

Др Жељко Нинчић*

Апстракт: Миграције су, као социјални феномен, присутне од давнина, јављају се у свим друштвима и нераскидиво су повезане са историјом људске врсте. Кроз историју, дешавале су се под утицајем различитих фактора који су, на позитиван или негативан начин, утицали на њихов карактер. Оне нису изолована појава и утичу на готово све земље света, без обзира на то да ли оне представљају земље порекла, транзита или земље крајњег одредишта миграната. Без обзира на то да ли су добровољне или присилне, утицај миграција зависи од њихових размера, односно од саме структуре и карактеристика популације која је учесник миграторних кретања. За разлику од већине претходних, последње миграције имају јасно изражену нову димензију – представљају веома озбиљно безбедносно питање.

Аутор у раду указује на суштину миграција кроз историју, посебно на опредељујуће факторе савремених миграторних кретања која своју кулминацију доживљавају током 2015, односно почетком 2016. године. Посебна пажња се посвећује безбедносним аспектима мигрантске кризе, односно претњама које настала мигрантска криза носи, како у земљама транзита тако и у земљама крајње дестинације миграната.

Кључне речи: мигрантска криза, мигранти, безбедносна претња.

УВОД

Миграције представљају сложен феномен и предмет су проучавања многих научних дисциплина. Свака од њих наглашава оне димензије које су релевантне за њен приступ проучавању миграција, па се приликом дефинисања наглашава улога простора, раздаљине, времена, улога економских или социјалних последица које изазива, масовност или припадност миграната одређеној националној, верској или етничкој групи. Међутим, основно питање јесте разлика између миграција и сваке

* Министарство унутрашњих послова Републике Србије, Београд, email: zeljko.nincic@gmail.com

друге просторне мобилности, јер свака миграција укључује кретање, али свако кретање није миграција. Њени најбитнији елементи јесу промена пребивалишта (која не подразумева људе који немају уобичајено место становања или их имају више), трајност и раздаљина, али раздаљина која се не поистовећује са „обичним“ пресељењем. У најширем смислу, под појмом *миграција* (лат. *migratio*) подразумева се сеоба, сељење, преселити се, иселити се (Вујаклија, 1980:562).

Као друштвени, а, пре свега, као социјални феномен, миграције су познате од настанка људске врсте. Од давнина је човек услед различитих друштвених околности, добровољно или принудно, био суочен са потребом промене територије на којој је рођен или је живео. Одлука о миграцији не зависи само од неких објективних околности мигранта као што је, рецимо, социјални статус, већ и од личне перцепције самог мигранта о свом статусу, односно задовољства тим статусом, од тога какве су му личне тежње и слично.

Миграторна кретања представљају веома комплексан процес, због чега је знатно отежано јасно издвојити факторе који утичу на таква кретања. Обично се анализирају кроз тзв. push-pull модел, који подразумева факторе притиска (који терају на миграторна кретања), и факторе који привлаче људе на кретања ка бољим условима живота. Push факторе могу представљати висока стопа незапослености, сиромаштво, политичка, расна, верска, етничка мржња и нетрпељивост, дискриминација полова, природне катастрофе, ратови и други облици насиља. Као pull фактори, могу се јављати бољи услови живота, побољшање социјалног статуса, политичке слободе, верска толеранција и слично (Obradović, 2006).

У зависности од одабраног критеријума (трајање, организованост, добровољност, узрок...), различита је типологија миграција. У том смислу, оне могу бити универзалне, опште, посебне, руралне, урбане, дугорочне, периодичне, масовне, умерене, спољне, унутрашње, сезонске, добровољне, присилне и слично. Међутим, и поред много разлога који утичу на миграције, условно се може говорити о економском и политичком као о два основна разлога због којих се човек кроз историју одлучивао на миграторна кретања. Економски су у једном периоду људске историје били приоритетни, када су се, у потрази за бољим условима живота, људи одлучивали за покрете мањих или већих размера, мењајући своје првобитно пребивалиште и насељавајући друге територије, односно државе или континенте.

МИГРАЦИЈЕ – ИСТОРИЈСКА ДИМЕНЗИЈА

Кроз историју, миграције су се дешавале добровољно или су биле резултат различитих облика присиле. Миграторна кретања су била унутар или преко граница једне територије, и у њима су учествовале мање или веће групе људи. Резултат су историјских, социјалних и културних разлика, односно различитих реакција појединаца или група људи на одређене друштвене прилике. Поред спољних разлога, понекад су за миграције посебно значајни били унутрашњи разлози, као што су раст популације, промена животних услова појединих група, развијање социјалне свести.

Првобитне миграције биле су условљене потрагом за храном и потребом за животом на територијама које су нудиле боље услове за живот. Оно што је подстицало људе на овакве миграције јесте нарушавање равнотеже између могућности које је пружало природно окружење и потреба становништва на тој територији. То је било кретање услед немогућности човека да се супротстави одређеним природним силама. Касније, са развојем пољопривреде, човекова интеракција са природом постаје другачија, па сада човек може нарушити равнотежу у природи, али и сам иницирати одређене проблеме који ће га натерати на поновне миграције. Променом начина привређивања и коришћењем гвожђа за израду оруђа и оружја долази до повећања производње хране, али и настанка специјализованих група људи са посебним занимањима. Пораст броја становника доводи до тога да вишак популације не проналази плодне делове територије, па се за плодну земљу треба борити. То је разлог присилних миграција услед сукоба различитих групација људи на одређеној територији. Античко доба карактеришу колонизација као последица повећања становништва, присилне миграције услед ратова и освајања, као и присилно расељавање. За разлику од раних средњовековних миграција које су обухватале цела племена и племенске савезе, миграције средњег века су обухватале само поједине групације и друштвене класе. Средњовековни владари су подстицали насељавање западноевропских територија, посебно групација које су доносиле напредније технологије пољопривредне производње, при чему су им нудили не само боље економске услове, него и личне слободе веће од домицилног становништва.

Модерне миграције настају тек када се учвршћују јаке државе, када постоје снажније границе између различитих ентитета, односно када постоје јасне територије на којима су учвршћени политички и социјални односи. Реч је о државама које не дозвољавају лако померање граница, у којима постоји веома јасна политичка, али и социјална хијерархија и када се миграције генеришу због јасних политичких, односно социоекономских циљева.

Прве миграције већих размера настају као последица великих географских открића, у периоду између XV и XVII века. Становници Европе, подстакнути причама о земљама „Новог света“ и њиховом богатству, напуштају своја пребивалишта и упућују се у „обећану“ земљу, преносећи тако свој језик, културу, религију и начин живота. На тај начин је колонизацијом насељено преко два милиона људи из Европе у земље „Новог света“. Међутим, ова добровољна миграција, инспирисана искључиво економским разлозима, покренула је и једну присилну, која никако не може служити на част тадашње Европе – трговину афричким робљем. Становници Африке присилно су, као робови, пребачени на тло Европе за рад на плантажама најразвијених колонијалних сила – Шпаније, Енглеске и Француске. Процењује се да је трговином робљем пресељено преко 8 милиона робова из Африке.

– Поред тога, док се део Европе селио у земље „Новог света“, Јевреји и Маври су због притиска инквизиције, 1590. године, морали да напусте Шпанију и упуте се ка Отоманском царству. Такође, Шпанци протерују протестанте из делова Холандије и Белгије, а исто чине и Французи. Поред тога, на нашим просторима су се одиграле две велике сеобе Срба, 1690. и 1740. године, када је преко 180.000, привучено бесплатном земљом, загарантованом слободом вероисповести, односно црквено-школском аутономијом, напустило Отоманско царство и преселило се на територију Хабзбуршке монархије.

Вероватно највећа масовна миграција у историји одиграла се 1947. године, у периоду настанка две нове, независне државе, Пакистана и Индије. Процењује се да је тада преко 14,5 милиона људи напустило своје домове из политичких и верских разлога. Припадници муслиманске популације масовно су насељавали Пакистан, док су се чланови Хинду и Сик заједница упутили ка Индији.

САВРЕМЕНА МИГРАТОРНА КРЕТАЊА **– узроци и последице**

Најновија миграторна кретања, актуелна последњих неколико година, која свој врхунац доживљавају током 2015, односно почетком 2016. године, када су стотине хиљада избеглица из девастираних ратних подручја Блиског истока, пре свега из Сирије, кренула ка земљама Европске уније, представљају највеће „сеобе народа“ познате у новијој историји. Тај велики миграторни ток са Блиског истока и Африке ка Европи започео је 2011, а нарочито се интензивирао од 2014, да би током 2015. године досегао незапамћене размере, увелико премашивши број који су Уједињене нације пројектоле за 2015. годину. Претпостављало се

да ће укупан број миграната у свету 2015. године достићи максималну цифру од 237 милиона, што представља озбиљну стопу раста у односу на 1990. годину, када је укупан број миграната у свету износио „свега“ 154 милиона. Чак и најпесимистичнија предвиђања су се показала као недостатак јер је број миграната, данас, у непрекидном енормном порасту (Симеуновић, 2015:2)

Велики прилив миграната ка Европској унији последица је и различитих геополитичких процеса који су, на посредан или непосредан начин, утицали на читав процес. Може се, углавном, говорити о пет кључних геополитичких процеса који су утицали на стање на Блиском истоку, односно на миграторна кретања ка Европи. Први представља неуспех тзв. Арапског пролећа, односно неоснована процена о његовом сталном ширењу. Основни разлог се може тражити у неискуству кључних политичких чинилаца на тим просторима да искористе почетну „критичну“ масу за политичке промене. Други јесте ширење ратних сукоба у Ираку, Сирији, Јемену, односно грађанског рата у Либији. Сирија је, међутим, остала једина земља у региону где није дошло до промене политичког естаблишмента. Трећи јесте интензивирање верских сукоба. Четврто је заоштравање односа на глобалном нивоу, по питању подршке највећих сила различитим исламским државама, првенствено Ирану са већинским шиитским и Саудијској Арабији са већинским сунитским становништвом. Пето јесте урушавање држава и пролиферација терора. У периоду транзиције, односно након тзв. Арапског пролећа, исламистичке партије прогоњене у време секуларне државе боље се сналазе од новонасталих странака и покрета, успостављајући исламске државе са шеријатским законом. То је и довело да јачања исламистичке Џабхат-Ал Нусре (Jabhat-Al Nusra), као испоставе Ал Каиде (Al-Quaide) у Сирији, а касније стварања ИСИС-а (ISIS), односно тзв. Исламске државе која, ван матичног у Ираку и Сирији, проглашава 9 калифата (Ејдус: 2016). Током 2014. године, војска тзв. Исламске државе је освојила велике делове територије западног Ирака, односно источне и средишње делове Сирије. Због ратних сукоба, преко 4 милиона држављана Сирије напустило је земљу, али је због високих цена које су наметнули кријумчари већина у почетку, уместо ка Европи, остала на подручју Африке и Азије у највећим избегличким камповима. У првих девет месеци 2015. године, у Европу је стигло преко 710 хиљада миграната (Frontex:2016).

Поред геополитичких фактора, који су утицали на последња миграторна кретања, према анализи коју је направио Високи комесаријат Организације уједињених нација за избеглице (UNHCR) 2015. године, постоји седам основних разлога за мигрантски талас ка земљама Европске уније. Као *први* разлог, наводи се губитак наде, јер су многи становници Сирије изгубили сваку наду да се у њиховој земљи стање може брзо променити у позитивном смеру. *Други* разлог је сиромаштво. Сиријци

који су нашли уточиште у суседним земљама суочени су са великим трошковима живота, због чега их напуштају. То је случај и у земљама које су биле богатије од Сирије, као што је Египат. *Трећи* разлог јесте ограничена могућност запослења, како због законских ограничења тако и због великог прилива миграната који су снизили цену рада и повећали конкуренцију на тржишту рада у тим земљама. Као *четврти* разлог миграција ка Европској унији, наводи се недовољна помоћ и недостатак здравствене заштите. Програми помоћи у земљама које су суочене са великим приливом миграната, суочавају се са недостатком средстава за такве активности. *Пети* разлог јесу препреке за обнављање избегличког статуса у Либану који подразумева плаћање 200 долара за оне који су дошли до 2014. године, јемство да неће радити, уговор о изнајмљеном стану и слично. Такође, у Јордану, према новим прописима, свако ново избегло лице које се региструје мора имати потврду о здравственом стању која кошта 42 долара. *Шести* разлог јесу мале могућности за образовање. Услед тешких услова живота, многи напуштају школовање, првенствено да би били ангажовани на тржишту рада. *Седми* разлог јесте несигурност и у земљама у околини Сирије, у којима су избеглице првенствено нашле уточиште. Страх од ширења сукоба и на територије тих земаља, као и негативне реакције домицилног становништва на избеглице, основни су разлог миграција и са ових простора (UNHCR: 2015).

Велики прилив миграната са Блиског истока није само резултат „недостатка“ демократије или демократских режима у тим земљама, већ потребе за одређеним ресурсима које ове државе поседују. Такође, многи постављају питање да ли су последња миграторна кретања спонтана или организована, јер већину миграната чине војно способни мушкарци, а ипак не остају да се боре против тзв. Исламске државе. Такође, зашто не насељавају много ближе исламске земље, већ прелазе огроман пут да би дошли у Европу? Процењује се да је само Турска примила више од 2,5 милиона миграната из Сирије, али је криза кулминирала тек када су они кренули пут Европе. Остаје нејасно како, и поред ратова који се воде већ годинама у Ираку и Авганистану, са тих простора није било масовних кретања у правцу Европе, већ су она почела након заоштравања ситуације у Сирији (Нинчић, 2016:89). Поред тога, улога Европске уније је била таква да је подстакла мигрантске процесе. С једне стране, стање привреде у арапским земљама Медитерана погоршано је током 2008. године стагнацијом и кризом у Европској унији, због пада извоза на тржиште ЕУ, које је било и остало главно тржиште медитеранских и, уопште, арапских земаља. С друге стране, стање се додатно погоршало вишедеценијским захтевом ЕУ за реформама по својим мерилима, по начелу „више за више“, односно више реформи система по укусу ЕУ (макар и мимо реалних потреба дотичне земље) за више трговинске размене са Европском унијом, што је био *de facto* револуционарни

програм, јер би се том логиком највећи ниво интеграције са ЕУ постигао кроз потпуну промену политичких система. Треће, либерализација на домаћем тржишту, на основу споразума о слободној трговини са ЕУ (FTA) и реформе тражене од ЕУ, праћене редукацијом социјалних мера, само су отежале стање у земљама истока и југа Медитерана. Практика државног субвенционисања хране и горива постала је тешко одржива, посебно након 2008. године, што је био један од генератора протеста, уз корупцију и неспособност владајућих кругова да се носи са укупним стањем. Протести против арапских диктатора дочекани су у почетку са симпатијама у ЕУ, али без јасних циљева у тим процесима, односно без увиђања могућих нежљених транзицијских процеса (Tadić *et al*, 2016: 16). У таквим условима, када се на путу ка Европи нађе преко 800 хиљада миграната из 110 земаља, од чега највише из ратом девастираних подручја Сирије, Ирака и Авганистана, за земље Европске уније су карактеристичне три реалности. Прва, политичка, коју одликује потпуна збрка и конфузија код најутицајнијих европских земаља око начина решавања кризе. Друга, где стратешке одлуке нису пратиле развој догађаја и биле су, при томе, веома лоше. Трећа, где земље Европске уније, али и друге земље региона, у оперативном смислу, нису успеле да одрже корак са хаотичним и брзим „размножавањем“ актера укључених у кризу. Такође, недовољни капацитети појединих држава и разлике у њиховој економској моћи, с једне стране, односно одлучност миграната да се, по сваку цену, домогну најразвијених земаља Европе, с друге стране, доприносе одређивању путање али и краји циљ миграције, што је додатно отежало решавање кризе (Travner:2016). Главна аномалија у решавању настале кризе јесте забрана проласка избеглица, чиме се крши глобални принцип слободе кретања људи, роба и идеја на коме је базиран концепт Европске уније. Затим, велика аномалија је садржана у чињеници да у демократској Европи 21. века имамо непоштовање људских права миграната, а нарочито права на натурализацију. Пораст ксенофобије и политика мржње према странцима и суседима практикују земље којима су пуна уста демократије и које су другима давале силне лекције о толеранцији. Услед свог актуелног антимиграционог понашања, такве земље почињу да личе на учитеље који подучавају друге лекције коју сами нису савладали. Зидове подижу земље у којима избеглице уопште не намеравају да остану већ само теже да кроз њих што пре прођу (Симеуновић, 2015: 3).

У последњем таласу, мигранти директно напуштају земљу порекла, али део њих је „последница“ секундарних кретања из досадашњих избегличких кампова или других места у Турској или Либану. Сви они, заједно са мигрантима из других подручја Азије или Африке, сливају се на подручје Турске, у многим случајевима повезују и организују, па преко обале и копна покушавају долазак на територију Грчке, одакле

настављају пут тзв. *Балканском рутом* даље према Европи. Велики број миграната је знатан део времена провео на територији Грчке, где су покушавали да консолидују властите снаге и ресурсе, зараде нешто новца да би наставили даље пут према Западној Европи, користећи разне кријумчарске канале. Главнину миграната чине сунити из Сирије, који су и већина становништва. Према подацима Високог комесаријата Организације уједињених нација за избеглице (UNHCR), из Сирије се, од 22,5 милиона становника, иселило око 4,3 милиона, од чега највише у Турску – 2,3 милиона, односно у Либан – око 1 милион. Међутим, оно што прати свако миграторно кретање јесте велики број страдалих на том мигранском путу. Према подацима Међународне организације за миграцију, у периоду од 2000. до 2014. године, умрло је преко 40000 миграната. Од тога је око 22000 изгубило живот крећући се према Европи. Код најновијих миграција, само од почетка јануара до краја априла 2016. године, умрло је 1232 мигранта, од чега на источномедитеранској 376, централномедитеранској 851, а западномедитеранској и западноафричкој рути 5 миграната (ИОМ: 2016).

Чињеница да је само у последњих годину дана са Блиског истока у Европу дошло преко милион миграната представља, сама по себи, забрињавајући податак. Ради се о становништву са различитим економским и социјалним статусом, изразитим језичким и културолошким разликама у односу на становништво земаља које су њихова крајња дестинација, што изазива различите ефекте. Поред различитих економских и социјалних, посебан проблем представљају безбедносни ефекти које миграторна кретања могу имати. Тероризам је, свакако, једна од највећих безбедносних претњи на глобалном нивоу. Међутим, тероризам може, уз све друге, „пропратне“ безбедносне претње, бити уско повезан са миграторним кретањима. Имајући у виду да највећи део миграната долази са ратних подручја, поставља се реално питање: какву улогу, у безбедносном смислу, може имати мигрантска криза, колико је реалан њен негативан утицај и на који начин се може спречити или умањити ефекат таквог утицаја?

БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ

Последње деценије карактеришу континуиране и динамичне промене на глобалном нивоу. Оне се, посебно, одражавају на поље безбедности, нарочито на подручју Блиског истока, и тим променама су захваћени сви њени сегменти, од карактера претњи и њихових носилаца до организације самог система безбедности. Полазећи од тога да је спектар угрожавања безбедности све већи и да свака појава данас

може имати и безбедносну димензију, постоји потреба сталне анализе безбедносних изазова, ризика и претњи, односно анализе укупних безбедносних процеса. Циљ таквих анализа јесте стварање услова за организован и систематичан начин супротстављања негативним ефектима одређених безбедносних процеса. У том смислу, најновија мигрантска кретања представљају веома значајан безбедносни проблем који већ неколико година угрожава, различитим интензитетом, како земље порекла и транзита, тако и земље крајње дестинације миграната.

У савременим условима, готово да нема области друштвеног живота, која не поприма безбедносна обележја, односно свако питање се може наметнути као безбедносно питање. Модерне расправе о безбедности, у овако проширеном и продубљеном концепту, усмерене су на претње од тероризма, организованог криминала, илегалних миграција, пролиферације оружја за масовно уништење, претње које произлазе из демографских процеса, привредних услова, незапослености и презадужености становништва, социјално условљених немира, односно безбедности животне средине, природних катастрофа, епидемија, технички условљених катастрофа и претњи из информатичке сфере. Било која од наведених претњи, у случају реализације, може довести до значајних поремећаја у функционисању националних и међународних система, материјалне штете и људских жртава, и последично кризних стања. Због тога се, с циљем отклањања и смањења претњи и могућих последица, континуирано, концепцијски и методолошки, развијају и надограђују безбедносни системи на националном и међународном нивоу. Унапређује се препознавање потенцијалних претњи, осигурава њихово рано препознавање и омогућује адекватан одговор на кризу, смањује њен учинак, уклањају последице и омогућава повратак у првобитно стање (Tatalović i Malnar, 2015: 116).

Међутим, „безбедносни“ аспект одређених питања подразумева испуњење стриктно дефинисаних критеријума. Они морају бити постављена као егзистенцијалне претње референтном објекту путем секуритизације коју спроводи актер који потврђује нужне мере ван правила која би иначе важила. Ако помоћу снаге аргумента о приоритету и важности егзистенцијалне претње актер који спроводи секуритизацију успе да заобиђе процедуру или правила којима би иначе био везан, тада смо сведоци давања неком питању безбедносног значаја (Vujan *et al*, 1998:5). У том смислу, секуритизација илегалних миграција постаје све чешћа у различитим деовима света. Мигрантске кризе су, углавном, последица ратова и сукоба на одређеном простору, али уз растуће миграције становништва из неразвијених држава у развијене, представљају све сложенији друштвени феномен на који утичу различити политички, економски, етнички и верски чиниоци. Ширење тзв. Арапског пролећа, који представља рушење ауторитарних

режима на подручју Северне Африке и Блиског истока, подстиче велики талас избеглица који, бежећи од рата и насиља, покушавају да пронађу мирније место за живот. У таквим условима, земље окружења, али и земље крајње дестинације, рестриктивном миграторном политиком ограничавају могућност легалног усељавања миграната у друге земље. То, сасвим очекивано, утиче на повећан број илегалних прелазака државних граница, односно илегалних улазака у, најчешће, земље Европске уније. Прилично занемаривање проблема избеглица доводи до ескалације мигрантске кризе у Европи током 2015. године. Тада се у кратком временском периоду, не крећући се само морским путем као дугогодишњим, традиционалним мигрантским рутама, већ користећи и друге, копнене (међу којима и тзв. Балканску руту), на границама Европске уније нашло на хиљаде миграната, највише из Сирије.

На овај начин, последње миграције постају безбедносни проблем из неколико разлога (Collins: 2007):

- миграције нарушавају безбедност граница, чиме представљу претњу националној суверености државе;
- миграције могу имати утицај на саму структуру друштва и његово економско благостање, утицајем на друштвени поредак већим немирима и повећаном стопом криминала;
- мигранти се често приказују као претња животном стилу и култури државе у коју се усељавају;
- поред тога што им се приписује да доприносе порасту криминала и осталих друштвених проблема, мигрантима се приписује и да траже азил како би искористили социјалне погодности које даје држава или преотели посао локалном становништву;
- долазак миграната који су исте етничке или верске припадности може узроковати промену етничке структуре државе и слабљење њеног културног идентитета.

Долазак великог броја миграната из ратом девастираних подручја, првенствено Блиског истока, оправдано изазива стрепњу од различитих облика угрожавања безбедности како држава на траси кретања миграната, тако и у земљама њихове крајње дестинације. Безбедносне претње које долазе са мигрантском кризом могу се огледати у следећем:

- могућност пребацивања припадника терористичких група у земље Европске уније и извођење терористичких аката;
- активност организованих криминалних група и њихово „пословање“ дуж мигрантских рута;
- повратак лица која су учествовала у сукобима у Сирији и Ираку у земље порекла;
- јачање радикалне деснице у земљама крајње дестинације;
- „економско девастирање“ држава погођених мигрантском кризом.

Са доласком великог броја миграната из земаља у којима се воде грађански ратови и у којима су ситуиране разне терористичке групације расте ризик од тероризма у земљама кроз које мигранти пролазе, а нарочито у онима у којима се задржавају. Правило је да што се дуже задржавају и ризик бива већи, а највећи је у оним земљама у којима трајно остају, поготово уколико те земље, попут Француске, учествују у бомбардовању или у неком другом типу војних операција у земљама из којих мигранти стижу. Зато свака од транзитних земаља има пред собом веома озбиљан, али не и немогућ задатак – да међу мигрантима идентификује потенцијалне или праве терористе. Тај задатак није нимало лак, али одустати од њега или спроводити га површно, значи дозволити да се у Европи посеје семе из кога ће нићи тероризам. Један од битних разлога за спровођење овог задатка јесте чињеница да он као активност националних безбедносних структура значајно додатно оптерећује буџет те земље (Симеуновић, 2015: 9). Европска унија је, према мишљењу аналитичара, постала мета терориста из неколико разлога. Као прво, наводе да је за терористичке нападе у Паризу и Бриселу већ био припремљен терен. Напад у *Јеврејском музеју* у Бриселу, 2014. године, напад на редакцију француског недељника „Charlie Hebdo“, као и напади у Паризу када је погинуло преко 180 особа, извели су држављани Француске повезани са тзв. Исламском државом. Њени припадници су извршили преко 75 терористичких напада у 20 земаља, не рачунајући Сирију и Ирак. Друго, Европа је постала база за врбовање бораца тзв. Исламске државе. Само је из Француске на ратишта у Сирији и Ираку отишло око 1200, односно из Белгије око 400 њихових држављана, чиме су ове две земље постале земље које су дале највише бораца за *џихад*. Треће, сама мигрантска криза је база за врбовање нових бораца за тзв. Исламску државу, али и прилика за стварање већег раздора између муслимана и западноевропских земаља. Четврто, тзв. Исламска држава користи све већи раскол по питању решавања мигрантске кризе међу земљама Европске уније. Пето, Европа слаби позивима за референдум о изласку из ЕУ у многим њеним чланицама.

Иако се може рећи да постоји реална опасност да међу мигрантима који на путу до богатих и уређених земаља Европске уније пролазе Балканом има и припадника тзв. Исламске државе, али и других терористичких организација, досадашњи подаци говоре да су, макар до сада, ти случајеви малих размера и нису систематски. Од преко милион миграната који су током 2015. године ушли у Европску унију, свега 26 су били укључени у 12 случајева терористичких активности, што представља 0,003%. Од тога, за свега 3 случаја постоје конкретни докази о умешаности у терористичке активности (Mullins, 2016). Такође, тзв. Исламска држава нема потребу „извоза“ својих бораца у Европу, јер имају довољно бораца из редова добровољаца који долазе из Европе на

ратишта Сирије и Ирака. Поред тога, терористи који делују самостално, тзв. вуци самотњаци, већ се налазе у Европи, што су показали и напади у Паризу и Бриселу. Те нападе су извели „домаћи“ терористи, трећа или четврта генерација некадашњих миграната. Они су, за разлику од 11. септембра 2001. године у САД, терористи који нису дошли са стране, већ су били ту и живели са осталима (Нинчић, 2016:95). Ови подаци, међутим, никако не могу представљати оправдање за површно схватање целокупне ситуације везане за мигрантску кризу и њен безбедносни аспект. Треба само подсетити да је у четири највећа терористичка напада у Европи, у Мадриду 2004, Лондону 2005, Паризу 2015 и Бриселу 2016. године, погинуло најмање 426 људи, и да су их извршили терористи повезани са различитим терористичким организацијама, углавном, пореклом са Блиског истока. Поред тога, на Западном Балкану, подручју под јаким утицајем сихадијског екстремизма, забележени су случајеви екстремистичких активности. У априлу 2015. године, Нердин Ибрић је напао полицијску станицу у Зворнику. Такође, у јуну месецу исте године, забележен је случај „ISIS plot“, тровање резервоара у близини Приштине. Енес Омерагић у новембру 2015. године убио је два војника у Сарајеву. Крајем исте године, ухапшено је 11 особа због планирања терористичког напада у Сарајеву за новогодишње празнике. Почетком 2016. године, припреман је терористички напад на манастир Дечане, на Косову и Метохији.

Мигрантска криза, односно илегалне миграције, нераскидиво су повезане са организованим криминалом. Та веза је превасходно учвршћена контролом кријумчарења и трговином људима, које постају две најбрже растуће транснационалне криминалне активности у свету. Последице политике Европске уније према мигрантима у једном моменту доводе до тога да се њихов трансфер преко средњемедитеранске руте (из Северне Африке до Малте и Италије) у 2015. години појача источноевропском и Балканском рутом. Појачано деловање Фронтекса (Frontex) резултира повећањем несигурности преласка и повећањем цена кријумчарења, због већег ризика пресретања мигрантских канала, и смањивањем мигрантских токова (Shelley, 2014). Поред тога, организатори трансфера миграната дуж наведених рута у Европу блиски су милитантима тзв. Исламске државе. Такође, организатори кријумчарења баве се и фалсификовањем путних исправа за онај део који покушава „легално“ да уђе у земље Европске уније. Лажни пасош Сирије, рецимо, на илегалном тржишту вреди око 1500 долара по комаду. Сама чињеница да мигранти, који долазе из сиромашних, ратом захваћених земаља могу себи приуштити овакве пасоше, говори да таква лица нису прави тражиоци азила у европским земљама. Такође, за мигранте је везано и вршење различитих кривичних дела, укључујући и она насилна, повезана с полом, вером, расом. То показују и догађаји у Келну, у новембру

2015. године, када је од стране миграната нападнуто више женских особа. Оно што је, међутим, још трагичније од самог догађаја, јесте чињеница да је Сами Абу-Јусуф (Sami Abu-Yusuf), имам џамије у Келну, изјавио да су нападнуте жене саме криве због сексуалних напада који су доживеле, јер су их оне изазвале својом одећом и парфемима које су користиле. Овакве изјаве показују да се ради о сукобу цивилизација и културе, јер ни сами учиниоци наведена дела не сматрају кривичним делом.

Посебан безбедносни ризик, када је у питању мигрантска криза, повезан је са лицима која су из земаља Европе отишла на ратишта Сирије и Ирака. Након учешћа у ратним сукобима, враћају се у земље порекла где раде на врбовању нових бораца. Ове групе људи доживљавају радикализацију на два начина. Први је радикализација у земљама из којих иду на ратишта, где се у постојећим селефијским срединама, из којих потиче већина одлазећих ратника, врши њихова радикализација. Њу врше особе које имају ауторитет у локалним срединама, углавном исламски свештеници у оквиру верских објеката, за време верских служби, затим лица која због тога долазе из дијаспоре, као и повратници са ратишта. Промене код лица не почињу након првих контаката, тада особа не мора нужно прихватити идеологију, али се, даље, у процес радикализације улази тако што се следе одређени ауторити или проводи време са другим припадницима селефијског покрета. Процес радикализације се, у многим случајевима, надограђује масовним коришћењем друштвених мрежа, и мноштвом сајтова који су у власништву и чији садржај креирају припадници милитантних организација (*Vijesti ummeta, Put hilafeta, Put vjernika...*). Други начин радикализације је радикализација на самом простору Сирије и Ирака, учешћем у ратним дејствима. На ратишта одлазе и лица која нису претходно радикализована, већ је њихов првенствени мотив учешћа верског карактера, односно саосећање са припадницима исте вероисповести. Међутим, истинску радикализацију доживљавају на ратиштима Сирије и Ирака. По интензитету, радикализација ове друге групе је интензивнија и бржа, јер се врши директно од припадника тзв. Исламске државе у „домаћим“ условима. Радикализација у земљама порекла је нешто тежи процес, јер постоји константна опасност да су такве особе, односно објекти у којима се врши радикализација под оком безбедносних служби. У сваком случају, боравак ових лица на ратиштима и могућност њиховог повратка у земље порекла представљају безбедносни ризик. Имајући у виду да је већина земаља законом инкриминисала учешће својих грађана на страним ратиштима, њихов повратак мора ићи илегално, а мигрантска криза може послужити сврси.

Тачан број људи који је из земаља Европе отишао на ратишта Сирије и Ирака тешко је утврдити. Према различитим проценама, од почетка грађанског рата у марту 2011. до почетка 2016. године, на ратиштима у Сирији пошло је, још увек је тамо, вратило се или погинуло укупно више

од 30000 странаца. Уједињене нације наводе да су те особе дошле из више од сто држава. Истовремено, америчке обавештајне агенције процењују да је укупан број страних бораца који је боравио на том простору негде око 38000, и да су дошли из 120 држава. Турска је, међутим, средином 2015. године потврдила да поседује базу података са именима укупно 22635 потенцијалних страних бораца, која је састављена на основу службених потрага које је за својим грађанима Турској упутило 113 држава. На сличном трагу је недавно откриће 22000 личних картона које су, при пријему у ISIL, попуљавали будући борци. Према различитим изворима, овај број регистрованих странаца односи се на раздобље од 2013. до половине 2014. године. У истраживању које је објавио Суфан Груп (Soufan Group), процењује се да је страних бораца највише из земаља Блиског истока (8240), Магреба (8000), Европске уније (више од 5000) и земаља бившег Совјетског Савеза (4700). Међу страним борцима у Сирији и Ираку било је, или је још увек, највише Тунижана (6000), Саудијаца (2500), Руса (2400), Јорданаца (2100) и Турака (2000). Процењује се да борци из арапских земаља или већински муслиманских држава чине преко 70% контингента страних бораца. Од нешто више од 5000 страних бораца, који су до краја 2015. године дошли из земаља Европске уније, скоро 3700 их је из четири земље чланице. Из Француске је отишло 1700, Велике Британије 760, Немачке 760 и Белгије 470 бораца (Azinović i Jusić, 2016:17). Поред тога, земље Западног Балкана дале су значајан „допринос“ у рату у Сирији и Ираку. У последњих неколико година, укупно је на ратишта Блиског истока отишло 989 бораца. Највише је са простора Босне и Херцеговине (300) и Косова и Метохије (300). Из Албаније је отишло 140, из Македоније 130, Србије 100, Црне Горе 19 бораца. У сукобима на простору Сирије и Ирака погинуло је укупно 156 лица, док су 424 лица остала у Сирији да се боре на страни тзв. Исламске државе. Са подручја ратних сукоба у земље порекла вратило се 409 лица (Wither, 2016).

Оно што посебно забрињава, када су у питању повратници са ратишта у Сирији и Ираку, јесте непостојање свеобухватних механизма за спречавање њихових радикалног деловања у земљама у које се враћају. Иако је већина земаља инкриминисала учешће бораца са својих простора на страним ратиштима, проблем представља непознаница о броју и намерама оних који ће се тек вратити са ратишта. Њихово процесуирање након повратка намеће додатни проблем – пракса других земаља показује да су управо затвори једно од места где је најмасовнија радикализација у насилни екстремизам. Поред тога, повратници са ратишта савршена су логистичка подршка могућим терористичким групама које би покушале да се, користећи мигрантску кризу, пребаце у земље Европске уније. Оно што посебно забрињава јесте, према подацима прикупљених од самих

повратника, стални притисак ИСИЛ-а (ISIL) на све ратнике који су дошли из Европе да врше терористичке акте чим се врате у матичне државе.

Један од стратешких докумената ИСИЛ-а, *Управљање зверствима*, дели „невернички део света“ ван калифата у три групе држава: земље где увођењем бруталног терора и управљаним насиљем треба збацивати власт и спровести исламску револуцију; земље које треба исцрпљивати дуготрајним терором и потпуно их ослабити; земље у којима не треба спроводити насилну револуцију, него их користити за одмор и окупљање ратника, скривање или трансфер бораца према земљама Европске уније или из ње, као и за мисионарске (прозелитске) активности, које би олакшале и убрзале идеолошку припрему и врбовање нових следбеника (Azinović i Jusić, 2016:95). Последња група земаља, када је регион Западног Балкана у питању, јесу земље или територије земаља са већинским исламским становништвом, пре свега Босна и Херцеговина, која „задовољава“ критеријуме радикалних исламиста.

Неспремност земаља Европске уније и изостанак јасних планова за мигранте, сасвим сигурно, проузроковала је јачање отпора према мигрантима и пораст подршке радикалним десничарским партијама. Ширење исламофобије, коме прибгавају многи политичари, погодује повећању тензија у Европи, посебно што она није решила ни наслеђе свог колонијализма, па у срцу највећих градова Европе постоје „забрањене зоне“ у којима дуго живе мигранти без икакве могућности да се интегришу у друштво.

Свакако је велика аномалија да у најдемократскијим земљама света, као што су европске, мигранти имају само правну једнакост, и да они могу бити само држављани, а не и реални припадници државотворне нације, ма колико су усвојили њихов језик, културу и обичаје, што је знак да не постоји истинска претпоставка за пуну интегрисаност. Међутим, онај ко је третиран као грађанин другог реда не може се лако интегрисати све и ако хоће, па је природно да се затвара у своје окружење са осећањем фрустрације, коју носи чак и трећа генерација миграната. Мигранти и њихови потомци могу све да постану формално, али не и суштински (Симеуновић, 2015:7). У оваквим условима, стално гомилање незадовољства погодује радикализацији ових група од стране исламских екстремиста и настајање „домаћих ратника џихада“, који изводе терористичке нападе унутар саме Европе.

С друге стране, у земљама Европске уније, у јавном мњењу пре свега, постоји стрепња од „увоза“ насиља, па се оне грчевито залажу да приме што мањи број миграната. Тврди се да су управо велике групе које долазе из ратом захваћених подручја окидач безбедносних претњи, јер се међу њима налази велики број лица са ратним искуством, повезаних са различитим екстремистичким групама, и „спавача“ повезаних са тзв. Исламском државом и другим терористичким организацијама. Тако,

италијанска „Северна лига“, британски „UKIP“, француски „Национални фронт“, холандска „Странка слободе“, грчка „Златна зора“, аустријска „Слободарска партија“, или немачки „AFD“ (Alternative for Germany) и „PEGIDA“ (Patriotic Europeans Against Islamization of the Occident), упозоравају на опасност инфилтрирања терориста у мигрантске групе (Нинчић, 2016:95). Нагли успех десничарских партија у Европи, управо, долази када се наметну теме миграната, исламизације и страха од тероризма, па су већ у неким земљама формиране тзв. групе за заштиту, као што је у Финској тзв. *Одинова војска*. Нажалост, опасност прети од национализма, десничарског екстремизма, који може бити и верски мотивисан. То доказује напад норвешког терористе Андерса Беринга Брејвика, који се догодио пре експанзије мигрантске кризе, када је убијено 77 људи, а његов мотив је била мржња према странцима. Најновији догађаји у Европи, као што су напади у октобру 2016. године када су у року од седам дана запаљена два Центра за азиланте у близини Стокхолма, само више подгревају нетрпељивост према мигрантима, претварајући Европу у ново „буре барута“.

Економска криза у којој се налази Европа, која траје од 2008. године и којој се још не назире крај, непосредно се одражава на спремност држава за решавање питања миграната, имајући у виду велике трошкове које њено решавање захтева. Томе треба додати и чињеницу да су поједине земље Европске уније презадужене или пред банкротом. Због тога, нови проблеми, као што је мигрантска криза, вишеструко подстичу нестабилност чланица Европске уније које се, сада, поред тешкоћа у решавању животног стандарда сопственог становништва, суочавају и са мигрантском кризом за коју немају заједничко решење.

Велики мигрантски талас Европа је покушала да реши новцем, што показује и пораст њених ресурса за тај проблем. Од маја до новембра 2015. године, ти ресурси су порасли са 4,6 на 9,6 милијарди евра. Поред тога, Европска комисија је определила 100 милиона евра као хитну помоћ највише погођеним земљама чланицама Европске уније, 600 милиона евра додатне помоћи надлежним европским телима у 2016. години, као и додатних 300 милиона за Фонд за хуманитарну помоћ ЕУ. Такође, ту је помоћ повећана на 3,4 милијарде евра, а Србији и Македонији укупно 17 милиона евра, што није у потпуности реализовано (Симеуновић, 2015: 5). С друге стране, мигрантска криза преставља велико економско оптерећење, чак и за економски најразвијеније земље Европске уније. Према подацима Федералног бироа за мигранте и избеглице, у Немачкој су процењени трошкови везани за прилив миграната, тражилаца азила, у 2015. години око 21 милијарду евра. Немачку годишње један мигрант кошта око 13000 евра, ако се урачунају трошкови социјалних давања, административни трошкови, курс немачког језика и слично. Почетком

2016. године, трошак расте на 25,7 милијарди евра. Међутим, уколико дође до повећања броја миграната за 1,4 милиона (ако се урачунају захтеви за спајање породица), трошак се повећава на 37,4 милијарде. Процена је да ће се трошкови до 2020. године повећати на 55 милијарди евра или 2% бруто националног дохотка (Altman, 2016).

Имајући у виду наведено, сасвим је сигурно да мигрантска криза, уколико се не буде решавала на свеобухватан начин уз равномерно учешће најзначајнијих европских фактора и поштовање економских разлика земаља погођених мигрантском кризом, прети „економским девастирањем“ европских земаља, које, суочене са сопственим економским проблемима, неће бити спремне да издрже притисак који, у економском смислу, захтева мигрантска криза. Економски проблеми убрзо прете да прерасту у политичке, који, подгрејани антимигрантским расположењем, могу Стари континент довести у стање хаоса који више неће бити могуће контролисати.

ЗАКЉУЧАК

Мигрантска криза, због своје променљиве динамике и садржаја, отежане могућности предвиђања њеног даљег тока и различитих ризика које носи, представља веома значајан безбедносни проблем. Она друштво у целини ставља пред озбиљан задатак постизања равнотеже између две ствари – потребе да достигнути ниво људских права и слобода не буде угрожен и потребе да се сузбије оно што човечанству представља претњу, а то је, пре свега, тероризам и његова ескалација. Поред тога, организовани криминал користи мигрантске руте као „златни рудник“ који му кријумчарењем, трговином људима и фалсификовањем брже од других незаконитих активности доноси огромне зараде.

Последњи мигрантски талас је последица вишегодишњих транзицијских процеса на Блиском истоку и Северној Африци, тзв. Арапског пролећа. Ескалација мигрантске кризе затекла је неспремне како државе транзита тако и државе крајње дестинације миграната. Почетак кризе показао је изузетно малу жељу за сарадњом међу државама које, у први мах, нису ни препознале све ризике које таква криза носи, нарочито у безбедносном смислу. Међутим, дешавања у Европи врло брзо указују на потребу сарадње међу европским државама, тако да уско национални интереси који су били доминантни на почетку кризе убрзо прерастају у свеобухватну сарадњу. Опасност да се мигрантске руте користе за пребацивање терориста на тло Европе, од почетне недовољне сарадње у размени информација, доводи до заједничких акција различитих безбедносних служби.

Посебну опасност представљају борци, повратници, радикализовани на ратиштима у Сирији и Ираку. На овај начин, представници милитантних исламских организација, настоје да додатно омасове свој покрет и створе базу за своје деловање. Иако реално постоји превелики ризик да, скривајући се међу мигрантима, покушају да се врате у земље порекла непримећени, безбедносне службе морају пратити активност на мигрантским рутама, с циљем спречавања да таква лица искористе насталу ситуацију, безбедно се врате у земље порекла и постану активни учесници терористичких аката.

ЛИТЕРАТУРА

- Altman, F. (2016). Germany and the Migrants and Refugees Flow, *The Middle East and North Africa (MENA): Security Challenges for Southeast Europe*, Sarajevo.
- Azinović, V.; Jusić, M. (2016). *Novi zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontigent stranih boraca*. Сарајево: Атланска иницијатива.
- Buzan, B.; Waever, O.; De Wilde, J. (1998). *Security A New Framework for Analysis*, Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Collins, A. (2007). *Contemporary Security Studies*, New York: Oxford University Press.
- Mullins, S. (2016). Jihadist terrorism and mass migration, *The Middle East and North Africa (MENA): Security Challenges for Southeast Europe*, Sarajevo.
- Obradović, V. (2006). Trgovanje ženama i djevojkama u svrhu seksualnog iskorištavanja u BiH. *Policija i sigurnost*, Zagreb, 5-6/2006, str. 249–263.
- Shelley, L. (2014). *Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective*, Washington DC: Migration Policy Institute.
- Tadić, J.; Dragović, F.; Tadić, T. (2016). Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU, *Policija i sigurnost*, Zagreb, 1/2016, str. 14–41.
- Tatalović, S., Malnar, D. (2015). Nova sigurnosna paradigma i krizno upravljanje. *Dani kriznog upravljanja*, Zbornik radova, Velika Gorica, str. 115–123.
- Travner, A. (2016). Regional Security Implications of Mass Migration, *The Middle East and North Africa (MENA): Security Challenges for Southeast Europe*, Sarajevo.
- Wither, J. (2016). Salafi-Jihadists in the Western Balkans, *The Middle East and North Africa (MENA): Security Challenges for Southeast Europe*, Sarajevo.
- Вујаклија, М. (1980). *Лексикон страних речи и израза*, Београд: Просвета.
- Ејдус, Ф. (2016). Регион у ватри: Геополитички процеси на Блиском истоку и импликације за Југоисточну Европу. *Блиски Исток и Северна Африка – Безбедносни изазови за Југоисточну Европу*. Сарајево.
- Нинчић, Ж. (2016). Савремена мигрантска криза и ризик од

- тероризма, *Европске интеграције: правда, слобода и безбедност*, Криминалистичко – полицијска академија, Том 3, 2016, стр. 85–104.
- Симеуновић, Д. (2015). Миграције као узрок политичких аномалија у Европи, *НБП*, Београд, 3/2015, стр.1–7.
- <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>. (доступно 14. 10. 2016. године).
- <http://frontex.europa.eu/news/710-000-migrants-entered-eu-in-first-nine-months-of-2015-UiBkk>, (доступно 14. 10. 2016).
- <http://vostok.rs/index.php?option=n&idnovost=86764>, доступно 25. 03. 2016.
- <http://www.iom.int/news/mediterranean-migrant-arrivals-2016-181476-deaths-1232>.(доступно 26. 04. 2016).

MIGRANT CRISIS AS A SECURITY THREAT

Zeljko Nincic, Ph.D. Research Associate

Abstract. Since ancient times, migrations exist as a social phenomenon in all societies and are inextricably linked with the history of humankind. Throughout history, migrations have happened under the influence of different factors, which affected their character in a positive and negative way. They are not an isolated phenomenon and they affect almost all countries of the world, regardless they are migrant's countries of origin, transit, or the countries of their final destination. The impact of migrations, regardless of whether they are voluntary or compulsory, depends on their size, respectively from the structure and characteristics of the population participating in migratory movements. Unlike most previous, past migrations have clearly expressed in a new dimension – they represent a very serious security issue.

Author of the paper points to the essence of migration throughout history, especially on factors of contemporary migratory movements, which culminated in 2015. and in early 2016. Special attention is paid to security aspects of migrant crisis and its threats, both in transit countries and countries of final destination.

Key words: migrant crisis, migrants, security threat

---

* *Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia, Belgrade, email: zelko.nincic@gmail.com*